

Запотоцький Андрій Петрович,
проректор Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, доцент

ПРОТИДІЯ ВИЯВАМ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Формування демократичного політичного режиму з чітко визначеним вектором на європейську цивілізаційну ідентичність, що абсолютно виключає механізми політико-кримінальної симуляції, наразі залишається однією зі стратегічних цілей розвитку української державності. Серйозною перешкодою на цьому шляху є застосування корупційних виборчих технологій (так звана «електоральна корупція»), що цілком нівелює принципи безпосереднього народовладдя та надає можливість корумпованій еліті, а також кримінальним і напівкримінальним структурам прямо впливати на формування представницьких органів державної влади, а нечесним політикам – розпоряджатися значними публічними ресурсами.

Застосування корупційних виборчих технологій варто розглядати як способи організації та проведення виборчого процесу окремими політичними діями, службовими особами державних органів шляхом застосування неправомірних прийомів, методів, дій, масового чи індивідуального підкупу електорату, незаконного втручання до електоральної свідомості й електоральної поведінки та здійснення інших корупційних проявів в інтересах окремих партій, кандидатів на виборчі посади [1, с. 79–80].

До найбільш поширених проявів електоральної корупції, крім безпосереднього підкупу виборців, варто віднести підкуп членів виборчої комісії з метою фальсифікації виборчих документів, підкуп кандидатів з метою створення так званих «технічних кандидатів» чи кандидатів-двійників, нелегальні методи проведення передвиборної агітації із використанням адмінресурсу, корупційні угоди щодо отримання відповідного («прохідного») місця у виборчому списку тощо.

Приклад 1. До Громадянської мережі «Опора» звернулася медпрацівниця Сумського обласного клінічного перинатального центру з інформацією про те, що представники адміністрації медзакладу розповсюджують «страхову карту» – добровільне страхування на випадок захворювання на COVID-19. Ця карта є частиною соціальної програми «Наш край» благодійного фонду кандидата в депутати Сумської обласної ради ОСОБА_1 «Наше майбутнє». Примітно, що деяким медпрацівникам право вибору чи погоджуватись на страхування не надавалося.

«Таке страхування має ознаки непрямого підкупу, а якщо мав місце тиск на підлеглих щодо підписування заяв на страхування, тут наявні ознаки використання адміністративного ресурсу», – розповіла координаторка спостереження Громадянської мережі за виборами в Сумській області [2].

Приклад 2. Застосування технології «клонування» кандидатів не оминуло місцеві вибори-2020. Лідером за найбільшою кількістю

кандидатів-двійників можна вважати Одесу та Олега Філімонова, кандидата на посаду мера Одеси від партії «Слуга народу». Так, крім згаданого кандидата, на посаду міського голови претендують ще чотири людини з прізвищем Філімонов. Троє з них мають ім'я Олег. Усі вони місцем своєї роботи зазначають ТОВ «Слуга народу» [3].

Небезпека електоральної корупції полягає, насамперед у тому, що під час виборчої кампанії наявність або відсутність доступу до матеріальних, фінансових, організаційних та інших ресурсів створює для кандидатів априорі нерівні умови: кандидат, який обіймає владну посаду, або отримав підтримку владних структур наділяється під час виборчих перегонів додатковими ресурсами і через таку нерівність можливостей спотворюється реальний результат волевиявлення громадян та, зрештою, цілком нівелюється принцип народовладдя. Крім того, поширення корупційних проявів серед осіб, уповноважених на виконання державних функцій, суттєво підриває авторитет органів влади, нівелює механізми держави в аспекті служіння народу, сприяє утвердженню в суспільній свідомості думки про безпринципність, безкарність та зневажливість представників владних структур в цілому та зрештою призводить до руйнування фундаментальних засад виборчого процесу як загальнодемократичної цінності.

Варто визнати, що розслідування таких кримінально караних діянь є вельми ускладненим через цілу низку факторів: від активної протидії зацікавлених можновладців до високого рівня латентності таких злочинних проявів, адже аналіз слідчо-судової практики переконливо свідчить, що на сьогодні такі злочини не знаходять адекватного відображення у кримінальній статистиці. Водночас, про різноманітні та численні прояви електоральної корупції регулярно інформують моніторингові громадські організації (Громадянська мережа «Опора», Всеукраїнська громадська організація «Комітет виборців України» та ін.), повідомлення про них також постійно з'являються на сторінках Інтернет-видань та у телевізійних репортажах.

Ефективному розслідуванню таких злочинів донедавна суттєво перешкоджали ускладнення щодо їхнього документування, оскільки попередня редакція ст. 160 КК України («Підкуп виборця, учасника референдуму») суттєво обмежувала процесуальні можливості слідчого через надто м'які санкції норми. Питання про необхідність посилення відповідальності за електоральний підкуп неодноразово піднімалося як на рівні діяльності громадських організацій, так і на законодавчому рівні, про що свідчать численні законопроекти [4, 5]. Наразі прагнення законотворців та активістів не виявилися марними і 16 липня 2020 р. напередодні чергових виборів був прийнятий Закон України [6], який крім іншого, вніс суттєві зміни до ст. 160 КК України, як у напрямі розширення суб'єктного складу таких злочинів, так і щодо посилення кримінальної відповідальності за злочини, що передбачені даної нормою.

Так, шляхом збільшення санкції у вигляді позбавлення волі до 6 років посилюється відповідальність за злочини, передбачені ч.ч. 2 та 3 ст. 160 КК України (пропозиція, обіцянка або надання виборцю чи учаснику

референдуму, кандидату, члену виборчої комісії або комісії з референдуму неправомірної вигоди; надання виборцям, учасникам референдуму, юридичним особам неправомірної вигоди, що супроводжується передвиборною агітацією або агітацією з референдуму, згадуванням імені кандидата, назви політичної партії, яка висунула кандидата на відповідних виборах, або використанням зображення кандидата, символіки політичної партії, яка висунула кандидата на відповідних виборах). Крім суто профілактичної ролі, дані зміни мають на меті отримання правових підстав для затримання правопорушників та проведення відповідних процесуальних заходів. Зокрема, правоохоронці наразі отримали можливість здійснювати негласні слідчі дії та збирати належні докази для притягнення до відповідальності недобросовісних учасників передвиборчої боротьби [7, с. 164].

Таким чином, активна протидія електоральній корупції є фундаментальною умовою і водночас індикатором формування демократичного громадянського суспільства. Ефективність такої протидії, крім суто політичної волі, залежить від розроблення та впровадження у виборчий процес світових антикорупційних стандартів, удосконалення виборчого та кримінального законодавства. Хотілося б висловити щирі сподівання на те, що зміни, які нещодавно відбулися у вітчизняному законодавстві в цьому напрямі, значно посилять арсенал процесуальних засобів протидії цьому ганебному та деструктивному явищу.

Список використаних джерел

1. Корж В. П. Проблеми протидії корупційним виборчим технологіям. *Особливості застосування антикорупційного законодавства: від розслідування до вироку суду*: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 17 жовт. 2019 р.). Харків: ХНУВС, 2019. 216 с.

2. У медзакладі в Сумах зафіксували ознаки використання адмінресурсу та непрямого підкупу виборців. *SUMY.TODAY*: [сайт]. URL: <http://sumy.today/news/politics/9187-u-sumskii-likarni-zafiksuvaly-oznaky-vykorystannia-adminresursu-ta-nepriamoho-pidkupu-vybortsiv.html>.

3. Місцеві вибори-2020: «клони» знову атакують. *Радіо Свобода*: [сайт]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mistsevi-vybory-2020-klony-znovu-atakuyut/30868728.html>.

4. Законопроект № 8270 щодо відповідальності за виборчі злочини підтримали на комітеті та радили до прийняття у ВР. *Громадянська мережа «Опора»*: [сайт]. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/46591-zakonoprojekt-8270-shchodo-vidpovidalnosti-za-vyborchi-zlochyny-pidtrymaly-na-komiteti-ta-radyly-do-pryiniattia-u-vr>.

5. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення протидії підкупу виборців № 3571 від 02.06.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=68995.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення виборчого законодавства: Закон України № 805-IX

від 16 лип. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-20?find#Text>.

7. Грига М. А., Григорова С. В. Розширення процесуальних можливостей слідчих органів під час розслідування підкупу виборців відповідно до змін у кримінальному законодавстві. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики в XXI столітті*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 16–17 жовт. 2020 р.). Рівне, 2020. С. 162–165.

Іваницька Вікторія Валеріївна,

головний спеціаліст відділу з питань адміністративної відповідальності та антикорупційної експертизи Головного управління кримінальної юстиції Директорату правосуддя та кримінальної юстиції Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук;

Іваницький Сергій Олександрович,

професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ВІДНОВЛЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЯК ЕТАП ПОДОЛАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ КРИЗИ

Ухвалення Конституційним Судом України Рішення № 13-р/2020 від 27.10.2020 отримало багато наслідків, які серед міжнародних партнерів та українських громадян характеризуються здебільшого як істотне послаблення усєї антикорупційної системи. Вже сьогодні закриваються десятки (сотні) кримінальних та адміністративних справ, поставлено під сумнів результати багаторічної роботи й перспективи розбудови ключових антикорупційних інституцій держави.

Замість вирішення довгострокових проблем стратегічного розвитку перед органами антикорупційної інфраструктури на порядок денний постало гостре питання відновлення статус-кво, збереження накопиченого функціоналу. З огляду на правову природу рішень органу конституційної юрисдикції, просте розв'язання цього завдання не очікується, потребуючи комплексного підходу й змін до процесуального та галузевого законодавства.

Одним з першочергових кроків на цьому шляху вочевидь має стати активізація судової реформи в частині удосконалення механізму кадрового забезпечення. А оскільки провідні функції в цій сфері належать Вишій раді правосуддя (далі – ВРП) та Вишій кваліфікаційній комісії суддів (далі – ВККС), реформування цих органів перетворилося на одну з головних передумов подолання конституційної кризи.